

Att bedöma Fk-uppsatsen i historia och ekonomisk historia

Susanna Hedenborg

2003

Innehållsförteckning

Inledning	4
Syfte	4
Bakgrund	5
Metod	6
Uppsatsernas betyg	8
Diagram 1: Nationella bedömarnas betygssättning av Fk-uppsatser i historia och ekonomisk historia (snittbetyg)	9
Bedömarnas betygssättning	10
Tabell 1: Skillnader mellan olika bedömares betyg på uppsatserna mätt i betygssteg på skalan	10
0 till 5. Antal uppsatser med en betygsskillnaderna 0, 1, 2, 3, 4, 5.	10
Uppsatsens betyg och uppsatsförfattarens kön	11
Tabell 2: Andel uppsatser i procent med ett visst betyg från heminstitutionen samt bedömningsgruppen i relation till uppsatsförfattarens kön	12
Uppsatsernas ämnen	12
Tabell 3: Uppsatserna fördelade efter ämnen och uppsatsernas betyg från bedömarna och heminstitutionerna samt skillnaderna däremellan	13
Uppsatsernas betygsprofil	14
Avslutning	16
Bilaga 1: Brev till bedömningsgruppen	18
Bilaga 2: Bedömningsmall för b-uppsatser	19

Inledning

Uppsatsarbetet är en viktig del av den akademiska utbildningen. Studenten ska utföra ett arbete som påminner om forskarens. Författaren tar självständigt ställning till källor och metod, formulerar ett syfte och gör en undersökning. Att det faktiska uppsatsarbetet inte alltid ser ut på detta vis blir man som handledare snart medveten om.

På Ekonomisk-historiska institutionen vid Stockholms universitet har det på många lärarmöten diskuterats vad som ska krävas av en Fk- uppsats. Ofta sammanfattas kraven med att Fk- uppsatsen ska vara ett hantverksprov. Hur detta prov ska vara utformat har dock skilt sig åt. Vid något tillfälle har akribin betonats och vid andra tillfällen har förmågan att formulera ett syfte, operationalisera detta syfte i frågor och hur studenten besvarat sina frågor ansetts vara det viktiga.

Många studenter undrar var de ska lägga ned mest tid och hur en väl godkänd uppsats förhåller sig till en godkänd eller en underkänd uppsats. En del studenter blir dessutom besvikna på sitt seminarium. De tycker att de gjort en bra uppsats, får ändå mycket kritik och kanske ett lägre betyg än vad de själva förväntat sig. Kanske betyder det att vi inte är tillräckligt tydliga med vad vi anser vara bra och dåligt.

Att det dessutom råder otydlighet om hur uppsatser bedöms är uppenbart. Under två nationella studierektormöten för historiker och ekonomhistoriker (Lund 2000 och Uppsala 2001) diskuterades bedömningen av uppsatser. Våren 2000 utgick diskussionen från skriften "En akademisk fråga – en ESO-rapport om ranking av PK- uppsatser" samt en undersökning utförd av Lars Edgren på Historiska institutionen vid Lunds universitet.¹ Undersökningarna visar att bedömare från olika universitet och till och med bedömare från samma institution inte är ense om vad en bra uppsats ska innehålla. Det tycks helt enkelt som om vi i forskarsamhället inte är riktigt klara över våra bedömningskriterier.

Syfte

Syftet med föreliggande undersökning är att hitta kriterier för uppsatsbedömning på fortsättningskursen. Ett antal av varandra oberoende bedömare har betygsatt ett urval av uppsatser samt kommenterat sina bedömningar. Genom att sammanställa dessa bedömningar ska jag peka ut viktigare och mindre viktiga kriterier. Dessutom ska jag undersöka om val av ämne och uppsatsförfattarens kön styr betygssättningen.

Bakgrund

Jämförelser mellan olika bedömares betygssättning har gjorts tidigare. I ESO-rapporten, som nämnts ovan, jämfördes bedömning av Pk-uppsatser i historia och nationalekonomi.² Uppsatser bedömdes av två av varandra oberoende bedömare, i syfte att studera hur kvaliteten på uppsatserna förhöll sig till olika faktorer. Bland annat undersöktes betyget i relation till vid vilket universitet eller vilken högskola uppsatsen skrevs samt hur studenternas betyg i gymnasiet korrelerade med betygen på uppsatserna och hur val av ämne och källmaterial påverkade betygen.

Av ESO-rapporten framgår att en väl godkänd uppsats i historia skulle vara skriven av en författare med höga gymnasiebetyg; studenten skulle vara inskriven vid ett av de gamla eller nyare universiteten (inte de nya högskolorna); i uppsatsen skulle primärt källmaterial användas. En undersökning av institutionernas betygssättningar visar dock att institutionerna inte var ense om vad som skulle anses vara en bra eller dålig uppsats.

Vid studierektormötet för historiker och ekonomhistoriker i Lund 2000 framfördes att skillnaderna i bedömning nationellt förmodligen handlade om att man inte hade diskuterat gemensamma kriterier. Studenterna skulle få samma betyg om de bedömdes på sin egen institution oberoende av lärare, menade man. Edgrens undersökning visade något annat. Genom att låta alla – från professorer till doktorander – bedöma Pk-uppsatser visade han att samma uppsats där kunde få betygen underkänd eller väl godkänd, trots att alla de uppsatser som användes i undersökningen var godkända på seminariet. Edgren menade att en förklaring skulle kunna vara att de som bedömde uppsatserna hade skilda förutsättningar. En del av dem hade aldrig arbetat som seminarieledare, medan andra hade lång erfarenhet.

Efter studierektormötet i Lund gjorde Edgren ännu en undersökning i vilken Pk-uppsatser bedömdes av personer som ledde seminarier vid flera historiska och ekonomisk-historiska institutionerna i Sverige. Tanken var att seminarieledare skulle ha ungefär samma förutsättningar för att bedöma uppsatser. Undersökningen presenterades våren 2001 vid studierektormötet i Uppsala och visade precis som tidigare undersökningar att samma uppsats kunde få både betyget underkänd och betyget väl godkänd. Även här hade alla uppsatser varit godkända på sina heminstitutioner.

En förklaring som diskuterades på mötet var att betyget sätts på hela kursen där också seminarieaktivitet ingår. Det vill säga även om uppsatsen inte uppnår den kvalitet som

---

¹ Kjell Härnqvist, "En akademisk fråga – en ESO-rapport om ranking av C-uppsatser", *DS 1999:65*. Lars Edgrens undersökningar av bedömningar av Pk-uppsatser på Historiska institutionen i Lund samt nationellt redovisades muntligt på studierektormötena i Lund 2000 och Uppsala 2001.

² Kjell Härnqvist, "En akademisk fråga – en ESO-rapport om ranking av C-uppsatser".

ett betyg kräver kan en lysande seminarieaktivitet väga upp betyget. En annan förklaring skulle kunna vara att en seminarieledare på heminstitutionen har följt hela processen. En del studenter utträttar ”underverk” om man jämför med var de började och får därför ett högre betyg än de skulle ha fått om man bara tog hänsyn till uppsatsen. En tredje förklaring antogs vara att det är konfliktfyllt för seminarieledaren att sätta låga betyg, eftersom han eller hon möter studenterna, medan en oberoende bedömare kan sätta ett betyg som bara utgår från uppsatsen. För det fjärde diskuterades huruvida det bättre betyget på heminstitutionen kan förklaras av att studenterna tidigt skolas in i vad den egna institutionen värdesätter, men att dessa kriterier inte är lika viktiga på andra institutioner.

På studierektörmötet sades att det utifrån Pk-uppsatserna kanske var för svårt att hitta gemensamma kriterier för uppsatsbedömning och att institutionerna borde börja med att diskutera kriterier för Fk-uppsatsen. Att hitta gemensamma kriterier för Fk-uppsatsen ansågs viktigt eftersom det är rimligt att tänka sig att studenter på denna nivå fortfarande är öppna för att byta universitet eller högskola. För att de ska kunna garanteras att deras betyg ska vara lika mycket värt var de än studerar kan en nationell bedömning av Fk-uppsatser vara på sin plats. Denna bedömning presenteras här, men dessförinnan ska några ord sägas om metoden.

Metod

Vid det nationella studierektörmötet för historiker och ekonomhistoriker i Uppsala våren 2001 erbjöds alla institutioner att vara med i undersökningen. Dessutom inbjöds alla institutioner i historia och ekonomisk historia i Sverige att medverka skriftligen. Institutionerna skickade två godkända uppsatser till rapportförfattaren och tog på sig att bedöma ett antal uppsatser. 13 institutioner anmälde sig och skickade uppsatser.³ Alla dessa uppsatser, 26 stycken, utgjorde underlaget i undersökningen.

Uppsatskurserna var i alla fall utom 2 fempoängsuppsatskurser.⁴ Att två av uppsatskurserna gav fler poäng än de andra skulle kunna innebära ett problem, särskilt om de uppsatserna visade på extremvärden i bedömningarna. Det gjorde de dock inte, därför har de fått vara med i undersökningen.

---

³ Det finns 5 ekonomisk-historiska institutioner samt 20 historiska institutioner. För antalet institutioner se Högskoleverkets rapporter 2003: 12 och 2003: 11. De institutioner som ingår i denna undersökning är de historiska institutionerna vid högskolorna Gotland, Kalmar, Kristianstad, Malmö, Mälardalen samt universiteten Linköping, Lund, Stockholm, Uppsala, Växjö, Örebro, samt de ekonomisk-historiska institutionerna vid universiteten Stockholm och Uppsala.

⁴ Stämmer det? På uppsatserna från Kalmar anges att de är sju-poängsuppsatser, medan flertalet av de andra är fem-poängsuppsatser. Jag vet att i några fall är det så att hela uppsatskursen ger fler poäng, till exempel i Örebro där uppsatskursen ger 8 poäng. Men i Örebro räknas uppsatserna som fem poäng av kursen.

Bara en av uppsatserna var skriven av två författare. De övriga var skrivna av en författare.⁵ Författarens kön framgick för 20 av uppsatserna, medan 6 uppsatser avidentifierades av sina heminstitutioner. Könsfördelningen var ganska jämn: 11 uppsatsförfattare var kvinnor och 9 uppsatsförfattare var män.

Under hösten 2002 skickades uppsatserna till de medverkande institutionerna med uppmaningen att återsända bedömningsmallarna innan årsskiftet 2001/2002.⁶ Varje institution fick 6 uppsatser vilket innebar att varje uppsats bedömdes av tre bedömare. Institutionerna valde att utse bedömare på lite olika sätt. En del institutioner utsåg flera bedömare (för att inte arbetsbördan skulle bli för hög) medan andra institutioner utsåg en bedömare. Av de sammanlagt 78 bedömningsmallarna som borde ha kommit in saknas det fortfarande fem stycken. Eftersom bortfallet var litet ingick alla bedömningsmallar i undersökningen. Ingen uppsats bedömdes av färre än två bedömare och majoriteten bedömdes av tre stycken.

Bedömarna arbetade oberoende av varandra. Innan uppsatserna skickades ut avidentifierades de. Avidentifieringen innebar att författarens namn samt institutionens namn togs bort. Titeln kvarstod dock vilket innebar att några institutioner kunde identifieras, eftersom uppsatsämnena var lokalspecifika. Det verkar inte ha påverkat betygssättningen, därför användes även dessa uppsatser i undersökningen.⁷

Enligt en femgradig betygsskala betygsattes forskningsanknytning, problemformulering, teoretisk medvetenhet, källkritiskt förhållningssätt, metoden, genomförande och slutsatser, språklig utformning, formalia och disposition samt uppsatsens svårighetsgrad. För att öka jämförbarheten bifogades en bedömningsmall.⁸ Bedömarna angav om uppsatsen baserades på primära eller sekundära källor⁹ och gav ett slutbetyg (underkänd,

---

⁵ Att historiska uppsatser, till skillnad från uppsatser i nationalekonomi, oftast skrivs av en författare framkom också i ESO-rapporten. I nationalekonomi påverkade dessutom författarnas antal betyget. Eftersom det bara var en uppsats som skrevs av två författare i denna undersökning har den tillåtits att vara med. Men det är troligt att betygen skulle påverkas av antalet författare. En av bedömarna understryker detta i sina kommentarer och säger att uppsatsen skulle ha fått betyget VG om den skrivits av en författare, medan den om den skrivits av två författare skulle ha fått betyget G.

⁶ Brevet till institutionerna återfinns i bilaga 1.

⁷ Ett liknande problem redovisades i ESO-rapporten och där verkade det inte heller påverka betygssättningen. Se Kjell Härnqvist, "En akademisk fråga – en ESO-rapport om ranking av C-uppsatser", s 43.

⁸ Bedömningsmallen återfinns i bilaga 2.

⁹ Här har ett fel uppstått i mallen, vilket några av bedömarna också konstaterat. I frågan står det "Ange om författaren anger primär- eller sekundärkällor". Jag tror utifrån läsning av bedömningsmallar och uppsatser att bedömarna läst frågan lika fel som jag själv, dvs ange om författaren *använder*, men några av bedömarna understryker just skillnaden mellan vad författaren anger sig använda och vad författaren faktiskt använder. Dessutom finns det skillnader mellan vad de olika bedömarna anger. I 14 av 26 fall är bedömarna ense om att författaren använder primärkällor. I 9 av 26 fall anger bedömarna att författaren använder sig av primär- eller sekundärkällor. I två av fallen anger bedömarna antingen primär- eller sekundärkällor. I ett fall anger bedömarna

med tvekan godkänd, godkänd, väl godkänd och mycket väl godkänd). Bedömarna ombads dessutom att kommentera mallen.

Uppsatsernas betyg

Jag ska nu övergå till undersökningens resultat. Först presenteras skillnader i betygssättningen mellan heminstitutioner och bedömare. Därefter presenteras skillnader mellan olika bedömare. Sedan diskuteras huruvida författarens kön eller ämnesval kan ha påverkat betygssättningen. Undersökningsdelen avslutas med en jämförelse mellan olika betygsprofiler.

De uppsatser som användes i undersökningen var alla godkända på sina heminstitutioner med betyget godkänd (14 stycken) eller väl godkänd (12 stycken). Bedömarnas betygssättning varierade på en skala mellan underkänd och väl godkänd.¹⁰ En bedömare menade att det var ett problem att bedöma uppsatser på en femgradig skala när man i vanliga fall bara bedömde uppsatserna enligt en tregradig skala. Bedömaren använde sig därför bara av betygen underkänd, godkänd och väl godkänd. Andra bedömare använde sig av hela skalan. I snitt fick uppsatsförfattarna högre betyg på sina heminstitutioner än de fick av bedömarna. Snittbetyget var 3,4 från heminstitutionerna respektive 2,5 av bedömarna.¹¹

Betygen från bedömarna fördelar sig enligt följande mönster (se diagram 1):

---

primär-, primär och sekundär, eller sekundärkällor. Jag har valt att inte dra några slutsatser utifrån detta material eftersom frågan är fel ställd.

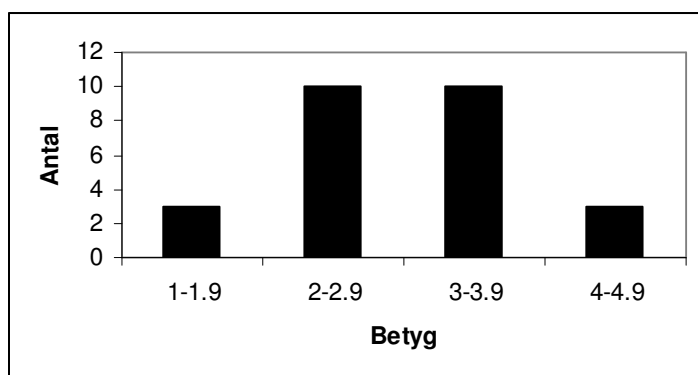
¹⁰ Ingen av uppsatserna fick betyget mycket väl godkänd.

¹¹ För beräkning av snittet från heminstitutionerna G antagits motsvara 3 och VG har antagits motsvara 4.

Visserligen kan man tänka sig att några av betygen var starkare eller svagare och därför skulle ha graderats som 2 eller 5, men det finns inte någon anledning att anta att någon systematisk snedfördelning skulle förekomma. För beräkning av snittbetyget från bedömarna har den femgradiga skalan använts. Det är dock värt att notera att ingen av uppsatserna fick betyget 5. Det fanns också skillnader mellan de olika universiteterna och högskolorna. Snittbetygen följde väl det mönster som påvisades i ESO-rapporten med högre snittbetyg för uppsatser från gamla och nya universitet och lägre snittbetyg för uppsatser från de nya högskolorna. Kjell Härnqvist, "En akademisk fråga.", s 19.

Diagram 1: Nationella bedömarnas betygssättning av Fk- uppsatser i historia och ekonomisk historia (snittbetyg)

Anmärkning: Snittet har räknats ut genom att betygen har översätts till siffror enligt följande: 1=underkänd; 2=med tvekan godkänd; 3=godkänd; 4=väl godkänd; 5=mycket väl godkänd. Därefter har ett snitt för varje uppsats räknats ut.

Källa: Bedömningsmall för Fk- uppsatser. De ifyllda mallarna finns hos författaren.

Som framgår av diagram 1 ovan bedömdes 3 av uppsatserna vara underkända, 20 var godkända och 3 stycken var väl godkända. Flera av uppsatserna som fick betyget godkänd av bedömarna uppfyllde inte alla krav som ställdes på en godkänd uppsats. De godkändes bara med tvekan (i diagrammet representeras de av uppsatserna med snittbetyg 2–2,9). Lika många (10 stycken) gavs betyget godkänd.

Som redan påpekats återfinns här samma mönster som vid tidigare undersökningar – studenternas uppsatser fick högre betyg av sina heminstitutioner än vad bedömarna gav dem. Men denna undersökning av Fk- uppsatser skiljer sig på en punkt från tidigare undersökningar – två av uppsatserna fick högre betyg av bedömarna än de hade fått på sina heminstitutioner.

Flera bedömare argumenterade för sitt betyg i en slutkommentar.¹² Kommentarer till de underkända uppsatserna dominerades av att de innehöll tekniska brister, att de var normerande¹³ och ovetenskapliga. När det gällde de med tvekan godkända uppsatserna sades det att författarna ställt yviga frågor, att ämnet var för stort eller att det inte fanns någon frågeställning i uppsatsen. Dessa uppsatser var också i huvudsak referat och saknade analys samt kontext.¹⁴ Även dessa var normerande.

Även de godkända uppsatserna kommenterades ofta negativt – det vill säga bristerna motiverade betyget. De godkända uppsatserna var inte tillräckligt analyserande och

¹² En av bedömarna menade att mallen borde ha lämnat plats för en slutkommentar.

¹³ Uppsatsförfattaren använder värderande begrepp i sin analys.

¹⁴ Att kontextualisering är viktig betonade två av bedömarna. De menade också att en fråga om kontextualisering borde finnas med i mallen.

problematiserande (metod och källor). De beskrevs också som ostrukturerade och forskningsläget ansågs vara för tunt eller också saknades en koppling till forskningsläget.

Den vanligaste kommentaren när det gäller de väl godkända och mycket väl godkända uppsatserna är att de var ambitiösa, samt noggrant och sakligt genomförda. För att få betyget väl godkänd skulle dessutom uppsatsförfattarnas vetenskapliga medvetenhet vara god (metod, källor och analys). Det skulle också finnas en dialog med tidigare forskning. Någon betonade kreativitet och självständighet.¹⁵

Bedömarnas betygssättning

Bedömningarna varierar mellan bedömare och heminstitutionen, men också mellan olika bedömare. Edgren visar att en och samma Pk-uppsats kunde få betyget underkänd, med tvekan godkänd såväl som betyget väl godkänd. När Fk-uppsatserna bedömdes var den genomsnittliga skillnaden mellan bedömarna 1,3 men betygen varierade med mellan 0 och 3 betygssteg enligt följande mönster (tabell 1):

Tabell 1: Skillnader mellan olika bedömares betyg på uppsatserna mätt i betygssteg på skalan 0 till 5. Antal uppsatser med en betygsskillnaderna 0, 1, 2, 3, 4, 5.

Betygsskillnad	Antal
0	4
1	12
2	8
3	2
Summa	26

Källa: Se diagram 1.

Tabell 1 visar att det högsta antalet betygssteg som skilde bedömarna åt var tre och det lägsta var noll. Vid fyra av uppsatserna skilde sig bedömarna inte åt alls. När det gällde två av uppsatserna skilde sig betygssättningen så mycket som tre steg. I bägge fallen handlade det om att en bedömare ansåg att uppsatsen var underkänd medan en annan bedömare gav uppsatsen betyget väl godkänd. I ett av fallen kan man tänka sig att betygssättningen påverkades av institutionens forskningstradition. Den ena bedömaren menade att uppsatsen var fyndig och kreativ medan den andre menade att uppsatsen vilade på en ”konstig” fråga. När det gäller den andra uppsatsen lade bedömarna olika vikt vid språket. En av bedömarna menade att språket var alltför dåligt, medan den andra bedömaren bara kommenterat innehållet.

¹⁵ En av bedömarna betonade att kreativiteten borde betygssättas i mallen. En självständig kreativ uppsats bedöms som bättre än när en uppsatsförfattare har följt en given mall.

Den största gruppen i tabell 1 utgjordes av de uppsatser där bedömarnas betygssättning skilde sig ett steg. Av dessa 12 uppsatser bedömdes två ligga mellan betyg ett och två (det vill säga underkänd och med tvekan godkänd), sex bedömdes ligga mellan betyget två och tre (dvs med tvekan godkänd och godkänd) samt fyra ansågs ligga mellan tre och fyra (godkänd och väl godkänd). Det betyder att en stor grupp kunde ha fått helt olika betyg beroende på vem som bedömde dem. Samma uppsats kunde bli godkänd eller underkänd, eller godkänd och väl godkänd. Tyvärr var det svårt att i kommentarerna se ett mönster i betygssättningen, eftersom inte alla bedömare kommenterat uppsatsernas slutbetyg.

Den grupp uppsatser där bedömarnas betygssättning skilde sig två steg var ganska stor, med 8 uppsatser. Hälften bedömdes vara med tvekan godkända samt väl godkända. Två uppsatser varierade mellan godkänd och mycket väl godkänd och två mellan betygen underkänd och godkänd.

Variationerna i betygssättningen är naturligtvis inte bra. Samtidigt måste det anses glädjande att den största gruppen inte varierade med mer än ett betygssteg.

Uppsatsens betyg och uppsatsförfattarens kön

Under de senaste 15 åren har betydelsen av hur kön påverkar tjänstetillsättningar understrukits i den akademiska världen. Andelen manliga professorer är fortfarande långt högre än andelen kvinnliga (87 % respektive 13 %), även om andelen kvinnor på ledande positioner inom akademien ökat. En orsak till snedfördelningen anses vara rådande maktstrukturer.¹⁶ Bland grundstudenterna är andelen kvinnor respektive män ungefär lika stora och en generell strävan enligt många jämställdhetsprogram är att behålla denna könsfördelning även på högre nivåer. Det är därför viktigt att ta reda på om könstillhörighet har betydelse för betygssättningen. Ett syfte är förstås att se till att kvinnliga och manliga studenterna betygsätts efter kompetens snarare än kön. Får kvinnliga studenter lägre betyg för att de är kvinnor – eller är det tvärtom? I ESO-rapporten framkom att några skillnader i betygssättningen i relation till kön inte kunde observeras.¹⁷ Ett lite annorlunda mönster framkommer dock i denna undersökning.

11 uppsatsförfattare var kvinnor och 9 män (för 6 av uppsatserna saknas det uppgifter om författarens kön). Om man ser till betygen från heminstitutionerna fick kvinnliga och manliga studenterna i snitt samma betyg: 3,45 respektive 3,44. Om man däremot jämför bedömarnas snittbetyg fanns det en skillnad. Kvinnornas snittbetyg var 2,95, medan mäns snittbetyg var 2,55, vilket innebär att kvinnliga studenter gavs ett något lägre betyg av sina

¹⁶ Anita Göransson, m fl, "Näringslivet sämst på jämställdhet" i *Dagens Nyheter* 2002-03-08.

¹⁷ Kjell Härnqvist, "En akademisk fråga – en ESO-rapport om ranking av C-uppsatser", 96–97.

heminstitutioner än de manliga studenterna. Huruvida sambandet är signifikant är dock svårare att fastställa, eftersom fallen var så få.¹⁸ Av tabellen nedan (tabell 2) framgår hur betygen fördelar sig i relation till kön.

Tabell 2: Andel uppsatser i procent med ett visst betyg från heminstitutionen samt bedömningsgruppen i relation till uppsatsförfattarens kön

Kön	Med tvekan godkänd eller underkänd	Godkänd, väl godkänd och mycket väl godkänd
Hembetyg		
Kvinnor	1*)	99
Män	0	100
Bedömningsbetyg		
Kvinnor	37	63
Män	67	33

*) Uppsatsen angavs ha fått betyget g- av heminstitutionen som dessutom bifogade en kommentar om att uppsatsen godkändes med stor tvekan.

Källa: Se ovan diagram 1.

99 % av kvinnorna fick betyget mycket väl godkänd, väl godkänd eller godkänd av sina heminstitutioner, medan 63 % fick det betyget av bedömningsgruppen (tabell 2). Bland männen fick alla de högre betygen av heminstitutionen, medan endast 33 % fick det betyget av bedömarna. Både män och kvinnor fick alltså lägre betyg av bedömarna än av sina heminstitutioner. Men om man jämför kvinnors och mäns betyg från bedömarna fick kvinnors uppsatser högre betyg än mäns uppsatser. Orsaken till detta kan man bara spekulera i, men könsdiskriminering kan vara en orsak.

Uppsatsernas ämnen

I syfte att utreda om uppsatsämnet påverkade betygssättningen har ämnena ordnats efter den tidsperiod som uppsatserna behandlar samt de kategorier som användes i ESO-rapporten (se tabell 3). Det ska dock noteras att gruppen genus kommit att inkludera det som snarast borde kallas kvinnohistoria, eftersom genusteori inte tillämpas i någon större utsträckning i uppsatserna.

¹⁸ Sambandet provat med ANOVA FTEST. I denna del av undersökningen ingår inte de två studenters uppsatser som fick högre betyg av bedömarna än av sin heminstitution, eftersom de uppsatserna var avidentifierade redan innan jag fick dem.

Tabell 3: Uppsatserna fördelade efter ämnen och uppsatsernas betyg från bedömarna och heminstitutionerna samt skillnaderna däremellan

Ämne	Antal	Betyg hemma	Snittbetyg bedömarna	Skillnad mellan betygen hemifrån och bedömarnas betyg.
Äldre och tidigmodern tid				
Genus	1	4	3	1
Näring	1	4	3	1
Politik inrikes	4	3,5	2,75	0,75
Övrigt	3	4	2,8	1,2
Modern tid				
Genus	6	3,5	3,25	0,25
Näring	2	3,5	3,1	0,4
Politik inrikes	2	3	1,58	1,42
Politik utrikes	3	3	2,1	0,9
Övrigt	4	3,25	2,8	0,45
Summa antal uppsatser	26	26	26	26

Källa: Se diagram 1.

I tabell 3 framgår att 9 av uppsatserna är vad som kan kallas äldre eller tidigmodern historia. Resterande 17 behandlar modern tid. En stor grupp utgjordes av kvinno- eller genushistoriska uppsatser (7 stycken).¹⁹ De 6 modernhistoriska uppsatserna med ett kvinno- eller genushistoriskt perspektiv bedömdes mest lika av heminstitutionerna och bedömarna. Skillnaden var bara 0,25 betygsenheter (3,5 från heminstitutionen och 3,25 från bedömarna). Skillnaderna inbördes mellan bedömarna var också liten. I fyra fall fanns ingen skillnad mellan bedömarnas och heminstitutionernas betyg. I ett fall var det ett betygssteg mellan bedömarna och i ett annat var det 3 betygssteg mellan bedömarna. I det sistnämnda fallet menade en av bedömarna att uppsatsen var ”självständig” och ”fyndig”, medan den andre bedömaren ansåg att frågan som ställdes var ”konstig”. Kanske tyder den stora samstämmigheten på att seminarielidarna är ense om vilka kriterier som gäller. Det genushistoriska fältet har diskuterats mycket under senare år och det är möjligt att ämnesmedvetandet därför har ökat. För den äldrehistoriska uppsatsen med ett kvinno- eller genushistoriskt perspektiv var dock skillnaden en hel enhet. Det är dock svårare att bedöma detta resultat eftersom det bara handlar om en enda uppsats.

”Övrigt-gruppen” innehöll också sammanlagt 7 uppsatser (tre med äldrehistorisk inriktning och 4 med modernhistorisk inriktning). Av dessa tycktes de äldrehistoriska uppsatserna vara de mest svårbedömda. Här skilde sig heminstitutionens betyg med 1,2 betygsenheter från bedömarnas. Skillnaderna mellan bedömarna var också stor. När det gällde fyra av uppsatserna skilde betygen sig mellan bedömarna med 2 steg (i två fall skilde de sig med ett steg och i ett fall med 3 steg). Här kommenterade också flera av bedömarna att

uppsatserna inte var möjliga att bedöma, vilket kan betyda att uppsatserna var så speciella att man ansåg att betygssättningen handlade om bedömarnas kompetens.

En annan stor grupp av uppsatserna utgjordes av de som valt ämnet ”politik inrikes” (4 med äldrehistorisk inriktning och 2 med modernhistorisk inriktning). Bedömarnas och heminstitutionernas betygssättning av uppsatser med modernhistorisk inriktning skilde sig mest (1,42). Men bedömarnas betyg varierade inte lika mycket från varandra som i fallet med gruppen ”övrig”. För fem uppsatser skilde sig bedömarnas betygssättning med 1 steg. Endast i ett fall skilde de sig med två betygssteg. En bedömare diskuterade källproblematiken som en svaghet. Kanske godkänner vissa institutioner en typ av källmaterial, medan andra inte gör det. Bedömarna som satt låga betyg talar om uppsatsförfattarna som normerande. En annan rimlig förklaring till betygssättningen kan vara att den egna politiska åskådning och tolkning av moderna politiska problem påverkar bedömningen.

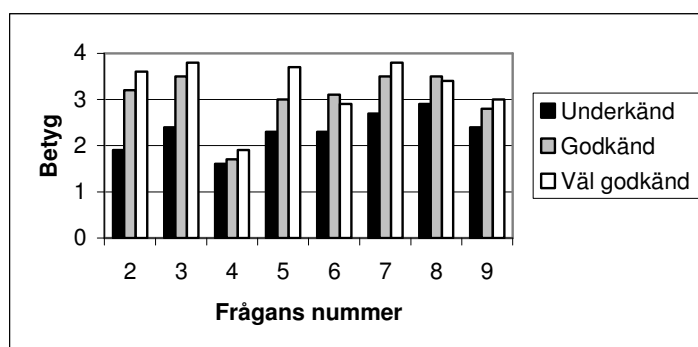
Uppsatsernas betygsprofil

Eftersom ett syfte med den här rapporten är att lyfta fram kriterier för en godkänd Fk-uppsats ska en grupperingen av uppsatser utifrån betyg göras nu. En sammanvägning av kriterierna i den här undersökningen visar följande mönster (diagram 2):

---

¹⁹ Jag vet inte om det här är representativt för vad studenter skriver uppsatser om. Kanske handlar det om vilka uppsatser som man valt att skicka till mig.

Diagram 2: Uppsatsernas betygsprofil

Källa: se diagram 1.

Av diagram 2 framgår att många uppsatser hade låga betyg vad gäller teoretisk medvetenhet (kriterium 4). Det låga betyget gällde oavsett om uppsatsen underkändes eller fick betyget mycket väl godkänd. Med andra ord är ”teoretisk medvetenhet” inget seminarieledarna kräver av studenterna på denna nivå, vilket påtalas av flera bedömare. De menar att kriteriet är oviktigt, eftersom en Fk-student ”inte kan ha ett teoretiskt medvetande.”²⁰ Inte heller verkade svårighetsgraden påverka betyget. Visserligen hade en mycket väl godkänd uppsats en något högre svårighetsgrad, men skillnaderna var inte så stora.

Den språkliga utformningen (fråga 8) var inte heller utslagsgivande. I detta avseende får godkända uppsatser till och med ett högre betyg än väl godkända uppsatser. Visserligen kommenterade några bedömare språket och en underkänd uppsats fick det slutbetyget på grund av att språket var dåligt, men generellt verkar inte språket spela så stor roll. Det betyder antingen att språket varit godtagbart, att det inte ansågs problematiskt, eller att vi inte värderar detta kriterium så högt.

Den metodologiska medvetenheten (fråga 6) var inte heller av betydande vikt för betyget.²¹ Både de underkända och de väl godkända uppsatserna fick betyget 3. Samtidigt kommenterade flera av bedömarna den dåliga metodologiska medvetenheten när det gäller de godkända uppsatserna.

Kriterium som var mer viktiga för betyget var forskningsläge (fråga 2) och problemformulering (fråga 3).²² För att få betyget godkänd eller mer krävs det att uppsatsförfattaren presterade bra i dessa avseenden (egentligen över 3 i betyg). Författaren skulle anknyta till ett forskningsläge och en dialog med forskningsläget skulle finnas med

²⁰ Två av bedömarna har dock satt ett lägre slutbetyg för att den teoretiska medvetenheten varit låg och för att teorin använts ”konstigt”.

²¹ Två av bedömarna påpekar att mallens fråga om huruvida metoden är ändamålsenlig och problematiserad är svår att besvara eftersom en metod kan vara det ena utan att vara det andra.

genom hela uppsatsen. Ett annat viktigt kriterium var genomförandet (fråga 7). Uppsatsen skulle ha en genomtänkt struktur, ämnet skulle ges en kontext och de frågor som ställdes skulle besvaras. När det gällde det källkritiska förhållningssättet (fråga 5) måste studenten för att få betyget väl godkänd visa ett källkritiskt förhållningssätt. Uppsatsförfattaren skulle vara medveten om vilka brister källmaterialet hade.

Avslutning

Det är självklart att betygssättning av uppsatser handlar om att bedöma flera kriterier. Frågan är om dessa kriterier bör vara nationellt gemensamma eller om vi kan acceptera att studenterna får olika betyg på heminstitutionen än av oberoende bedömare? Generellt får studenterna högre betyg av heminstitutionen än vad de får av oberoende bedömare, men i två av de fall som redovisats här har bedömarna gett studenterna högre betyg än heminstitutionen gett dem. Att betygssättningen skiljer sig åt är problematiskt ur ett studentsäkerhetsperspektiv. En lösning skulle kunna vara att flera bedömare läser varje uppsats, inte minst i de fall där handledare och examinator är samma person. Det är emellertid en dyr lösning.

Om vi inte anser oss ha råd och tid med ett sådant förfarande är det viktigt att vi diskuterar hur våra kriterier ser ut. Det kan ske, som det nu gjorts, på nationell nivå, men det är viktigt att alla som handleder och leder seminarier på en institution diskuterar kriterier. Det är möjligt att diskussion skulle kunna utgå från en mall som liknar den som användes här. Dessutom kan frågor om kontextualisering och kreativitet säkert öka möjligheten att bedöma uppsatsen.

Ett annat problem med bedömningen av uppsatser är att författarens kön kan ha betydelse för betygssättningen på heminstitutionen. Kvinnor gavs högre betyg av bedömarna än män, trots att kvinnor och män fick lika höga betyg av sina heminstitutioner. Det är visserligen inte statistiskt klarlagt om kvinnor diskrimineras, men om vi vill att kvinnliga studenter fortsätter sina studier på Pk-, Magister- och forskarnivå är det viktigt att medvetandegöra könsstrukturerna på universiteten så att all könsdiskriminering kan undvikas.

En variabel som påverkar betygssättningen är uppsatsämnet. Vissa uppsatsämnen är lättare att bedöma än andra. I denna undersökning verkar det som om heminstitutioner och bedömare är mer ense vid kvinno- eller genushistoriskt inriktade uppsatser. Kanske för att det finns en större kompetens bland bedömarna, vilket måste

---

²² När det gällde problemformuleringen kommenterade två av bedömarna att problemformuleringen kan vara skarp utan att vara fruktbar.

betraktas som glädjande. Studenterna borde kanske styras att skriva om sådana ämnen som bedömarna har kompetens att bedöma. Det kan även vara så att bedömningarna styrs av våra egna värderingar. Bedömningar av uppsatser som skrivits om ”inrikespolitiska” ämnen verkar tyda på det. I dessa riktas kritik mot normerande uppsatsförfattare som fått högre betyg på sina heminstitutioner.

Hur ska då en bra Fk-uppsats beskrivas? Om man får tro bedömarna som studerat de 26 uppsatser som ligger till grund för denna undersökning ska arbetet för att betraktas som bra innehålla ett samtal mellan författaren och den tidigare forskningen. Uppsatsförfattaren bör ha en tydlig problemformulering och visa en medvetenhet om källornas problematik. Det här tycker dock många studenter är svårt.²³ En undersökning gjord av ekonomhistorikern Rita Bredefeldt visar att studenterna på Fk- och Pk-nivån menar att det svåraste med uppsatsen var att ”hitta, bearbeta och tolka källor” samt att ”formulera frågeställning och syfte”. Att detta var svårt framkom också vid en bedömning av uppsatserna. För att citera Bredefeldt ”(s)vårigheterna börjar vid utnyttjandet av teori, i den metodologiska skickligheten och i den bristande förmågan att tolka och effektivt utnyttja källmaterialet”.²⁴ Men samtidigt är det sådana färdigheter som vi anser vara viktiga vid bedömningen.

Ett råd man skulle kunna ge uppsatsförfattaren är att det lönar sig att ha en enklare problemformulering, eftersom svårighetsgraden inte vägs in lika mycket i betyget. En ”svårare” uppsats måste vara väl genomförd för att få ett bra betyg, annars bedöms den som sämre än en uppsats med en lägre svårighetsgrad. Sammantaget verkar det handla om genomförandet. Kanske är det så att Fk-uppsatsen är ett slags hantverksprov – snarare än en vetenskaplig uppgift?

---

²³ Att studenterna betraktar detta som svårt visar en undersökning av genomströmningen vid uppsatsskrivandet och kvaliteten på Fk- och Pk-uppsatserna, som Rita Bredefeldt gjort på ekonomisk-historiska institutionen i Stockholm. Rita Bredefeldt, ”Utvärdering av reformarbetet för att förbättra skrivandet på FK- och PK-nivåerna i ekonomisk historia vid Stockholms universitet 1995–1998”.

²⁴ Rita Bredefeldt, ”Utvärdering av reformarbetet för att förbättra skrivandet på FK- och PK-nivåerna i ekonomisk historia vid Stockholms universitet 1995–1998”, s 16.

Bilaga 1: Brev till bedömningsgruppen

2001-10-12

Hej,

här kommer de 6 uppsatser som din institution fått i uppdrag att bedöma. Bedömningen ingår i den nationella bedömningsprocessen som diskuterades på det senaste studierektormötet i Uppsala. Som ni säkert minns diskuterade vi då Lars Edgrens sammanställning av bedömningen av c-uppsatser. Jag skulle vilja ha in era bedömningar av dessa b-uppsatser senaste den 31/12 för att ha en möjlighet att sammanställa resultaten. Påminn bedömarna eller bedömaren på din institution att skicka tillbaka de ifyllda mallarna till mig (jag behöver inte uppsatserna) och glöm inte att skriva institutionens namn och uppsatsens titel på varje bedömningsmall.

Till varje institution skickas också en bedömningsmall (*6). Det vore roligt om den som bedömer uppsatserna också kunde säga något om mallen. Som ni ser har jag utgått från den mall som användes för c-uppsatsbedömningen (både Lars bedömning och den i ESO-rapporten), men lagt till en fråga om källkritisk medvetenhet. Det tyckte jag saknades i den förra mallen. Har ni andra synpunkter?

Hälsningar Susanna Hedenborg
Ekonomisk historia
Stockholms universitet
106 91 Stockholm

Bilaga 2: Bedömningsmall för b-uppsatser

Uppsatsens titel:

Uppsatsbedömarens institution:

- 1) Ange om författaren anger primär eller sekundärkällor. Ringa in det som gäller
Primär	Sekundär

För nedanstående aspekter på uppsatsen kvalitet används skalan 1–5, där 1=mycket dålig och 5=mycket bra. Ringa in det värde som gäller.

- 2) Forskningsanknytning – i vilken utsträckning relaterar författaren sin uppsats och sin problematik till tidigare forskning?
1	2	3	4	5
- 3) Problemformulering – hur skarp är problemformuleringen och hur väl svarar frågorna mot problemformuleringen? Är det ett fruktbart angreppssätt?
1	2	3	4	5
- 4) Teoretisk medvetenhet – har författaren visat teoretisk medvetenhet vid studiens genomförande?
1	2	3	4	5
- 5) Källkritiskt förhållningssätt – uppvisar författaren medvetenhet om källornas möjligheter och begränsningar?
1	2	3	4	5
- 6) Metod – är metoden ändamålsenlig och är metoden problematiserad?
1	2	3	4	5
- 7) Genomförande och slutsatser – uppfylls syftet och besvaras frågeställningarna?
1	2	3	4	5
- 8) Språklig utformning, formalia och disposition
1	2	3	4	5
- 9) Uppsatsens svårighetsgrad
1	2	3	4	5

Helhetsomdöme:

1 Underkänd

2 Med tvekan godkänd

3 Godkänd

4 Väl godkänd

5 Mycket väl godkänd

Fler kommentarer: